

Leta 1381. je prišlo pod varstvo pobožnega nadvojvode Leopolda Avstrijskega. Karel VI. je Trst razglasil za svobodno luko, toda zaradi invazije Francozov l. 1795. in 1805. itd. je pretrpel zelo mnogo. Avstrijci in Rusi so končali njegovo trpljenje.

Trst se deli na novo in staro mesto, moja volja je pa bila, da si ga ogledam in opišem po svojem nazoru. Pretekel sem iz luke več cest in trgov lepega, tako pravilnega in tako živahnega novega mesta in se podal po ozkih, umazanih ulicah na grad v temno staro mesto. Kakor lep se zdi grad, gledan z Opčine, tako podrt je od blizu. Skozi dvoje vrat se pride v notranjost na visoko ležeč trg, kjer so postavljeni topovi za pozdravljanje ladij. Ob krasnem razgledu po morju in mestu pozabiš staro podrtje zidovje. Od tod sem se podal v katedralo (Chiesa vecchia), sicer manj veliko, kakor bolj zaradi svoje notranje oblike zgradbe zanimiv božji hram. Veliki oltar je marmor in mozaik, celota je razdeljena na tri ladje. Oltarjev je precej, loretska kapela zaradi svoje temačnosti zbuja sveto grozo. Med slikami sem našel zelo staro, a še vedno lepo mojstrovino, poroko Jožefa in Marije. Na potu navzdol sem obiskal jezuitsko cerkev sv. Marije, ki je v bednem zakotku. Obhajali so baš praznik sv. Marije od zdravja. Cerkev je znotraj okrašena po italijanskem okusu in kapela Matere Zveličarja je bila prevlečena z modrim in rdečim, z zlatom in zvezdami pretkanim taftom. Pod orglami so bili stebri prevlečeni s perkalom. Na Piazza Grande sem si ogledal še malo cerkev sv. Petra, ki zasluži, čeprav ni velika, da si jo ogledaš zaradi svetlosti in snažnosti. Na potu do katedrale srečaš še več kapel. Staro mesto je pravo nasprotje novemu mestu. Nič razen krivih ozkih ulic, kjer so sem in tja tudi lepa poslopja. Posteljo, ki sem jo imel v gostilni, moram pohvaliti, ker si boljše ne more nikdo poželeti; zato sem se tudi kmalu zazibal v sladko spanje.

(Dalje.)

LJUBLJANSKO LJUDSKO ŠOLSTVO V TEREZIJSKI IN JOŽEFINSKI DOBI

R u d o l f D o s t a l

Srednji vek ni poznal ljudske šole, kakršna je danes, da bi jo otroci morali obiskovati. Brati in pisati sta znala večinoma le plemstvo in duhovščina, a celo ti pogosto s pomanjkljivim znanjem. Tako stanje ljudskega šolstva je trajalo tja do srede 18. stoletja tudi v Avstriji, ki je imela le malo ljudskih šol. Le

Viri: Arhivalije ljubljanskega mestnega muzeja; LSM 1894., 1895., Jožef Apih: Ustanovitev narodne šole na Slovenskem; Dimitz: Geschichte Krains; Gruden-Mal: Zgodovina slovenskega naroda; Vrhovec in Vrhovnik (razni spisi).

VELETRGOVINA

PINTAR & LENARD

MARIBOR

Tujskoprometna zveza

Ljubljana, Tyrševa cesta 11

Tujskoprometna zveza

Maribor, Trg svobode-Grad

PUTNIK

BEOGRAD

A. D.

PODROBNE INFORMACIJE IN PROSPEKTI vseh turističnih krajev Slovenije, zdravilišč, letovišč, planinskih postojank, kakor tudi posameznih turističnih obratov, hotelov, penzionov itd.

Brezplačni nasveti, prospekti, programi, rute, ter vse ostale usluge in navodila za potovanja v tu- in inozemstvo.

Vse vozne karte za železniški, pomorski in zračni promet v tu- in inozemstvu; nakup in prodaja valut, kreditna pisma, potovalni čeki in hotelski boni, splošno priljubljene izleti.

Poslovalnice Tujskoprometnih zvez Putnika v Ljubljani in Mariboru: Ljubljana, Maribor, Celje, Ptuj, Kranj, Bled, Rogaška Slatina, Št. Ilj, Jesenice, G. Radgona, Korensko sedlo, Planina pri Rakeku, Jezerski vrh, Dravograd-Meža

Vsi
dohodki
služijo
naši
tujsko-
prometni
propa-
gandi

tu in tam sta vzdrževala kak samostan ali graščina šolo, in še to za dečke plemiških in višjih uradniških družin, ki so se učili branja, pisanja in računstva. Bile so tudi nekatere občine, ki so od časa do časa najemale za ta posel cerkovnike in organiste, pa jih spet odpuščale, če niso ob nevihti pravočasno zvonili, če so otroke le preveč preteepali, ali če so se sicer kako zamerili krajevnim mogotcem. Imovitejši starši so dali poučevati svoje otroke od domačih učiteljev, ki pa so bili pogosto izprijeni dijaki brez pravega znanja.

Najstarejše ljubljanske šole

Kdaj se je začelo ljudsko šolstvo v Ljubljani, in kakšno je bilo v najstarejši dobi, o tem nam zgodovinski viri le malo poročajo. Kolikor se more dognati, je začel s šolstvom v Ljubljani *nemški viteški red v 13. stoletju*. Ena izmed najstarejših ljubljanskih šol je bila šentpeterska šola, ki se navaja že leta 1262. V Križankah sta se vzdrževala tudi zavod in šola za revne deklice. V 14. stoletju je bila že tudi *šenklavska ljudska šola*, ki pa je zaradi malomarnosti oblasti, meščanstva in župnikov prenehala ter je celó poslopje razpadlo. Leta 1418. se je šola na pobudo šentpeterskega župnika Jurija *Haugenreutterja* obnovila ter se je poučevalo branje, pisanje in petje. Učenci šenklavske šole so oskrbovali tudi cerkveno petje. Patron šole je bil ljubljanski magistrat, ki je nameščal učitelje in skrbel za vzdrževanje šolskega poslopja. Učitelji so se imenovali »Schulhalter«, izraz »Schulmeister« (šomašter) je nastal šele poznej v 17. stoletju.

SUHE BARVE, OLJNATE BARVE, LAKE, EMAJL-LAKE, FIRNEŽE
ter vse pleskarske in slikarske potrebščine
kupite najugodnejše pri domači tovarni

EDIĆ-ZANKL

družba z o. z.
TOVARNE OLJA, FIRNEŽA, LAKOV IN BARV
LJUBLJANA

Vse te in še poznejše šole do cesarice Marije Terezije so bile večinoma zasebne, brez državnega vpliva in nadzorstva. Kdor je šolo ustanovil, ta je imel tudi vpliv nanjo, jo vodil, vzdrževal in nadzoroval. Poleg samostanskih šol so bile tudi stolne in župnijske šole. *Stolna šola* se je nahajala na sedežu škofije, v Ljubljani v drugi polovici 15. stoletja. V župnijskih šolah so poučevali le verouk, cerkveno petje in branje, tu in tam tudi pisanje ter od 15. stoletja nadalje tudi malo računstva. Učni jezik je bila materinščina. *Mestne šole* so stale nekoliko niže kakor samostanske in stolne šole. Za preproste ljudi so bile takoimenovane »pistlne« šole za nižje sloje, zlasti obrtnike. V začetku so bile te šole zasebne, imenovali so jih tudi zakotne, pozneje pa so jih ustanovljala mesta. Disciplina je bila v teh šolah silno stroga. Šiba in palica sta bili poglavitno vzgojno sredstvo. Ko je učitelj nastopil svojo službo, so mu izročili šibo kot znak šolske in kazenske oblasti. Disciplinske kazni so bile nad vse sramotne in poniževalne. Kaznovani učenc je moral nositi lesenega osla okoli vratu ali rdeč

RESTAVRACIJA »SLAVIJA«

NASPROTI GL. KOLODVORU

MARIBOR

Topla in mrzla jedila

Prvovrstna štajerska in dalmatinska vina

Se priporoča **RITTER** ★

POSOJILNICA NARODNI DOM V MARIBORU

Z. Z. O. J.

NARODNI DOM
TELEFON 2108

Deležna glavnica nad 600.000 din, lastne rezerve 11 milijonov din, hranilne vloge 56 milijonov din
Sprejema hranilne vloge na knjižice in na tekoči račun ter jih obrestuje po 3 do 5%
Daje posojila na vknjižbo in na menice pod najugodnejšimi pogoji

Najstarejši slovenski denarni zavod v Mariboru — Vse hranilne vloge so prostje in se izplačujejo neomejeno!

jezik iz blaga na hrbtu, moral je klečati na polenih itd., in sicer toliko časa, dokler mu ni sledil drug učenc, ki je zakrivil kaj podobnega. Okrog leta 1550. so bile v Ljubljani tri šole: poleg že omenjene šenklavške šole je bila še ljudska šola v nekdanjem meščanskem špitalu, na prostoru današnje Kresije v Stritarjevi ulici, tretjo ljudsko šolo pa je vzdrževal nemški viteški red.

Škof Tomaž Hren navaja leta 1616. v svojem pismu papežu Pavlu V., da je bilo leta 1597., ko je prevzel ljubljansko škofijo, v Ljubljani mnogo protestantskih predikantov, poleg tistih, ki so v šolah učili. Pa tudi zgodovinar Dimitz piše: ... denn mit dem Praedican ten zog auch der Schulmeister ins Land.« (S predikantom je prišel tudi učitelj v deželo.) Kjer niso imeli posebnega učitelja, so navadno poučevali protestantski pridigarji, ki so bili v času reformacije nastavljeni po vseh večjih mestih. Reformacija je uvajala že po svojem namenu narodni jezik v šolah. V to dobo spadata prvi slovenski knjigi, ki jih lahko obenem smatramo kot prvi slovenski šolski knjigi. Izdal jih je Primož Trubar leta 1551. ter sta bili namenjeni pouku: 1. Abecednik in mali katekizem »Ane Buquize is tih se ty Mladinu preprosti Slouvenzi mogo lahko vkratkim zhasu brati nauzhitu« in 2. katekizem »Anu kratku Poduzhenie skaterim vsaki zhlouik more vnebu pryti«.

Poleg latinske šole, ki so jo vzdrževali kranjski deželni stanovi, so bile v dobi reformacije v Ljubljani še tri ljudske šole: šenklavška, ki je bila katoliška; mestna, ki jo je vzdrževal magistrat in stanovska ljudska šola. V tej je imela slovenščina mnogo pravice, zakaj poleg omenjenih Trubarjevih knjig so uvedli kot učno knjigo »Arcticae horulae« (zimske urice), ki jo je spisal protestantski pisatelj Adam Bohorič, ravnatelj stanovske šole. Zanimivo je, da je bilo na stanovski šoli prepovedano učencem 3. razreda govoriti slovensko, učenci 4. razreda pa niso smeli govoriti nemško. Protestantski reformatorji so delali za slovensko šolo z besedo, s pismom in knjigami, vendar jim ne moremo priznati namena za splošno ljudsko izobrazbo. Učili so kakor poprej katoliški duhovniki otroke predvsem verskih resnic. Šola jim je bila v prvi vrsti temelj in sredstvo za razširjanje in utrjevanje nove vere. Splošen pouk je bil zelo skromen, tako n. pr. pouk v računstvu kaj redka prikazen. Protestantsko šolstvo ni dolgo trajalo. Nastala je protireformacija, kateri je bil na čelu energični in neustrašni škof Tomaž Hren. Nič ni pomagalo, da so se kranjski deželni stanovi leta 1598. na svojem zborovanju v Ljubljani krepko in moško zavzeli za protestantske šole in učitelje. Ob sklepu 16. stoletja so bili izgnani poleg predikantov tudi vsi protestantski učitelji iz Ljubljane in slovenskih

dežel. V času protireformacije je škof Hren vse te šole kratkomalo zaprl, ne da bi jih spremenil v katoliške. V ljudskem šolstvu ni bilo nobenega napredka. Nekoliko branja in pisanja, to je bilo vse, kar so se otroci naučili. Šolska vzgoja je bila sicer nekoliko milejša, a še vedno je prevladovala telesna kazen. Slovensko ljudsko šolstvo je nato spalo nad 150 let.

Ljudsko šolstvo v dobi Marije Terezije

Nova doba za naše ljudsko šolstvo je nastopila pod vlado cesarice Marije Terezije. Zdaj šele se je začela državna uprava bolj brigati za splošno ljudsko izobrazbo ter je najprej poizvedovala po državi, kje so šole, kakšne imajo učitelje, kdo in kako jih vzdržuje itd. Ljubljanski mestni sodnik pl. Radics je poročal 16. marca 1754., da je mesto imelo nemškega učitelja v mestnem špitalu (v današnji Stritarjevi ulici). Učitelj je imel prosto stanovanje, 25 gold. letne plače in 25 učencev, od katerih je dobival vsako četrtletje 34 krajcarjev šolnine. To je bila takrat edina šola v Ljubljani. Kranjsko deželno glavarstvo je poročalo 17. junija 1761., da je bilo na vsem Kranjskem 16 ljudskih šol (gemeine oder Trivialschulen). Isto leto je poslal ljubljanski mestni magistrat o šolskem stanju v Ljubljani nastopno poročilo: »V Ljubljani sta dve šoli, v katerih se uče dečki in deklice. Poučujeta jih dva učitelja. Izvežbana sta toliko, da moreta poučevati otroke v branju, pisanju in računstvu ter sta kos celo predmetom, ki jih je treba »parva schola« (za prvi latinski razred). Plačujejo jih starši otrok po 34 krajcarjev vsake kvatre. Sicer pa ni za šolo nobene ustanove ali glavnice. Eden od teh učiteljev poučuje 40 dečkov in 11 deklic, drugi učitelj pa 30 dečkov in 4 deklice. Če bi plačevali vsi starši redno, bi imel prvi učitelj 116, drugi pa 77 goldinarjev plače na leto. Ta dva učitelja vodita otroke ob nedeljah popoldne med 1. in 2. uro v cerkev, eden k jezuitom, drugi v šenklavško cerkev. V mestu sta še francoski in italijanski učitelj, ki poučujeta na željo in za plačilo v jezikih.«

V splošnem so bile šolske razmere kaj slabe. Pri sprejemu v šolsko službo se ni gledalo na to, koliko je prosilec zmožen poučevanja. Poglavitno je bilo spretno orglanje, doneči glas za petje na božjih potih in pri procesijah, zlasti pa prosilčev sloves, da je »strokovnjak za nevihte«, ki jih voha po cele ure naprej in jih pravočasno odvrne z zvonjenjem. Gorje ubogemu učitelju, če je le enkrat pozabil zvoniti nevihti! Njegova že itak slaba služba je bila zgubljena.

Cesarica Marija Terezija je podvzela obsežne šolske reforme. Zboljšanjem metode pouka je začel saganški opat Felbinger. Velike zasluge za šolsko reformo v Avstriji si je pridobil tudi naš rojak, doma z Bleda, Blaž Kumerdej, profesor na dunajski orientalski akademiji, ki je predložil vladi načrt, »kako bi se dalo kranjsko prebivalstvo najbolj uspešno poučevati v branju in pisanju«. Proti nameravani šolski reformi se je pojavil odkrit odpor z raznih strani, največ od duhovščine in okrajnih glavarjev. Tako n. pr. dvomi novomeški arhidijakon Martin Jabacin (Jebačin), da bi nasveti »dobrega Kumerdeja kaj prida sadu obrodili. Splošno poučevanje kmetskega ljudstva v branju in pisanju

LJUBLJANA

Tyrševa cesta 2
(Hotel Slon)
TELEFON ŠTEV. 31-49

BRILJANTE

in vse drage kamne, žlahtni nakit v platini, zlatu in srebru
Najugodnejši nakup in prodaja!

Velika zaloga **ur** vseh vrst, **jedilni pribor** v pravem in alpaka srebru, kromu, alpaka itd., razne **namizne servise**, **tase** za serviranje, **kovinske umetnine** in druga primerna darila za krst, poroko, birmo, god, rojstni dan itd.

Inž. arh. JELENEC & inž. ŠLAJMER

GRADBENO PODJETJE IN TEHNIČNA PISARNA
DRUŽBA Z O. Z.

MARIBOR, PRI PARKU 3
TELEFON 2212

RADIO TSCHARRE

MARIBOR, ZRINJSKEGA TRG ŠT. 9

Glavno zastopstvo svetovnih znamk

KÖRTING - HORNYPHON - BRAUN

ima v zalogi že nove tipe 1940, ki jih interesentom lahko predvaja
ZMERNE CENE — TUDI NA OBROKE

ELEKTRARNA FALA

PODRAVSKA TISKARNA

MARIBOR, GREGORČIČEVA ULICA 6

Telefon števil. 20-38

JUGOSLOVANSKA UDRUŽENA BANKA D.D. PODRUŽNICA MARIBOR

Naslov za brzojavke: Unionbanka
Telefon št. 21-01 in 21-25

Devizni in valutni posli. — Žiro-račun
pri Narodni banki. Poštni ček. račun:
Ljubljana št. 10.568, Zagreb br. 39.070

ne bi bilo pametno in res kaj prida koristno, še manj pa nujno, niti za državo, niti za vero. Zato so modri vladarji pogosto prepovedali občevanje s tujimi narodi ter znanje branja in pisanja, ker so se bali nrvstvenega propadanja, kajti, če bi znal preprosti človek brati in pisati in govoriti tuj jezik ter se vesti po tuje, bi se prevzemal, bi skušal bolje in laže živeti, bi ne hotel več na polju delati, bi postal lahkoživec in bi morebiti celo zapustil deželo... Branje in pisanje se da primerjati jedi: tudi najboljših jedi ne more prebaviti slab želodec; šolski pouk bi le netil dobičkarijo in bi kvaril lepo vedenje... Sicer pa je kmet kot neuki človek sploh bolj vnet za verske stvari; nevedni samotarji se uprav zato tako srečne čutijo, ker ne poznajo posvetnih ved in umetnosti, mnogokrat celó niti brati in pisati ne znajo... Na Dolenjskem so ženske, ki znajo brati in pisati, zgolj lenuhinje in

Lekarna »Pri angelu«

Dr. G. PICCOLI

LJUBLJANA
Tyrševa cesta 6
Nasproti nebotičniku
Telefon šte. 28-35

Najmoderneje urejena lekarna. Velika zaloga tuzemskih in inozemskih specialitet. / Oddajajo se zdravila na recepte za vse bolniške blagajne. / Izdeluje malinovec najboljše kakovosti (na malo in na veliko). Vedno v zalogi: najfinejše sveže norveško ribje olje.

Naročila točno po povzetju

MESTNA PODJETJA MARIBOR

ELEKTRIČNO PODJETJE

Dobavlja tok za pogon in razsvetljavo po priznani ugodnih pogojih. Izvršuje instalacije, montaže in popravila vseh električnih naprav. Zahtevajte neobvezne in brezplačne proračune

Frančiškanska ulica 8, Telefon 25-23 in 25-99

PLINARNA

Plin kot kurivo je pogoj cenejšega in boljšega gospodinjstva. Vse plinske instalacije za opreme kuhinj, kopalnic in industrijskih plinskih naprav izvršuje

M. P. — Plinarna, Plinarniška ulica 5, Telefon 20-31

PRODAJALNA

Vse potrebne električne in plinske aparate za gospodinjstvo, obrt in industrijo, ves električni instalacijski material in žarnice dobavlja najsolidneje

M. P. — Prodajalna, Glavni trg 14, Telefon 25-23

svetohlinke, ki delo mrzijo, lenobo pasejo, se ošabno vedejo ... itd.« Tako arhidijakon Jabacin, ki je zahteval šolo le v večjih krajih, kjer naj poučuje kaplan ob nedeljah in praznikih.

Vendar taki ugovori niso nič izdali. Cesarica Marija Terezija je z dvornim dekretom 28. septembra 1770. razglasila, da »šolstvo je in ostane državna stvar (politicum).« S tem se je na mah podržavilo vse šolstvo, vsaj na papirju. Duhovščina ni smela sama učiteljev niti nameščati niti odpuščati. Bilo je pravilo: cerkovnik bodi odvisen od duhovščine, učitelj pa od posvetne oblasti. Ista vladarica je leta 1771. ukazala, da naj se namesti v Ljubljani nemški učitelj z dunajske normalke. Za to mesto je bil imenovan 29. aprila 1772. Matija Stroh-

meyer. Plačo, 150 gold. na leto, je dobival od deželnih stanov kranjskih, mestna občina pa je morala skrbeti za stanovanje in šolske klopi. Imovitejši učenci so morali plačevati vsako četrletje po en goldinar šolnine, siromašne učence pa je poučeval brezplačno. To je bil v Ljubljani prvi učitelj iz »nove« šole, gojenec dunajske normalke ter je bil s tem storjen prvi korak do osnovanja ljubljanske normalke. Nato pa je 12. junija 1773. določila dunajska dvorna pisarna, da naj se v Ljubljani sestavi šolska komisija in osnuje normalka; za prvo leto se dovoli 1000 do 1500 gold. državne podpore; Blaž Kumerdej se imenuje za ravnatelja ljubljanske normalke, najprej pa naj zaradi izpopolnitve obiskuje dunajsko normalko. Glede ustanovitve ljubljanske

Sestajališče elitne
publike v Mariboru

**VELIKA KAVARNA - RESTAVRACIJA
B•A•R
IN KAVARNA PARK**

Dnevno koncerti

Ravnateljstvo
A. KLEŠIČ

K D O R I Š Č E

kvalitetne čevlje,

TA KUPI PRI TVRDKI

A. ROBINŠAK

PRODUKCIJA ČEVLJEV
MARIBOR, GLAVNI TRG 11

**CONTINENTAL
PISALNI STROJI**

Samoprodaja

Ivan Legat, Maribor

VETRINJSKA ULICA 30

PODRUŽNICA: LJUBLJANA, PREŠERNOVA ULICA ŠT. 44

**RUDNIK IN ŽELEZARNA
ŠTORE**

Naslov za brzojavke:
ŽELEZARNA ŠTORE

Telefon interurban
Štore št. 1

Ustanovljeno l. 1845.

Izdelki valjarne: trgov. palično železo,
Izdelki livarne: strojna litina in specialne litine, posebno za kemično, usnjarsko in steklarsko industrijo. Vodovodne in plinske cevi.

Izdelki mehanične delavnice: vsakovrstni stroji po naročilu.

Lastni industrijski tir

Lastna tehnična pisarna

Lastna mizarna za modele; 35.000 vsakovrstnih lastnih modelov

Točna in prvovrstna
popravila vseh vrst strojev

**Kreditni zavod za trgovino in industrijo
Ljubljana, Prešernova ulica 50 (v lastnem poslopu)**

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila predujmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkasomenic ter nakazila v tu- in inozemstvo, safe-depozits itd.

Telefon: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84

Brzojavni naslov: Kredit Ljubljana

normalke naj se kranjska šolska komisija obrne do vedno ni bila odprta. Pri c. kr. okrožnem glavarstvu v Ljubljani (Kreishauptmannschaft) so se začela dolgotrajna posvetovanja do podrobnosti o tem, da bi se namestila poleg ravnatelja Kumerdeja in že omenjenega učitelja Strohmejerja še katehet in en posvetni učitelj, o plačah, knjigah, o denarnih virih, pristojbinah, nagradah (Aufbutzprämien) šolarjem, o šolnini itd. O vsem so razpravljali in določali po vzorcu dunajske normalke. Dvorna pisarna ni odobrila nasvetovane šolnine, da se ne bi vzbudila še večja mrznja zoper šolo.

6. decembra 1774. je bil odobren Felbigerjev šolski načrt »Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in den sämtlichen kais. königl. Erbländern.« (Obči šolski red za nemške normalne, glavne in trivijalne šole v vseh ces. kralj. dednih deželah.) To je bil dunajske komisije in si od nje izprosi učne načrte, knjige itd. Cesarica Marija Terezija je na ta predlog dvorne komisije kratko pripisala: »Placet 1000 fl. Weillen er hier ist sollte er die normal schule frequentiren.«

Kumerdejevo imenovanje za ravnatelja nove ljubljanske normalke se je zavleklo do oktobra 1773. Določila se mu je letna plača 500 gold. z obljubo, da mu bodo preskrbeli čim prej kak postranski zaslužek, ker se je Kumerdej v začetku branil nove službe. Ravnatelj je bil imenovan, toda ljubljanski normalka še prav za prav prvi avstrijski državni šolski zakon. Po njem bi se morale osnovati v vsakem kraju *trivijalke* (Trivialschule) na stroške občine in graščine, v teh naj bi se poučevali otroci v najpotrebnejšem znanju, deklice tudi v šivanju in pletenju. Vsak okraj naj bi imel *glavno šolo* (Hauptschule). Predmeti na taki šoli so bili: latinščina, zemljepis, zgodovina, spisje, risanje, geometrija in gospodarstvo. Te šole naj vzdržuje šolski zaklad. Glavno mesto vsake kronovine pa naj ima *normalko* (Normalschule), kjer naj se izvežbajo učitelji. Šolska obveznost se začne s 6. in konča z 12. letom. Od 12. do 20. leta pa naj traja ponavljajna šola ob nedeljah. Trivijalne in glavne šole nadzorujejo župniki in dekani. Učitelji niso smeli vtupati mehničnega znanja v spomin, temveč so morali gledati v prvi vrsti na to, da je šolska mladina to, česar se je učila, tudi zares razumela. Obči šolski red je skrbel tudi za zboljšanje plač učiteljstvu ter njegovega ugleda v šoli in izven šole.

Ustanovitev ljubljanske normalke

Začelo se je šolsko leto 1774.-75., toda še vedno ni bila odprta ljubljanska normalka. C. kr. dvorna pisarna na Dunaju je na vse pretege pritiskala, da naj

Najcenejše in najboljše dobiš v usnjarni

VIKTOR KOSI

MARIBOR, KRALJA PETRA TRG 9

PREDIONICA I TKAONICA A.D.

BEOGRAD

PREJ

DOCTOR IN DRUG

TVORNICA MARIBOR

TELEFON:
MARIBOR 22-71
BEOGRAD 20-988

BRZOJAVKE:
TKAONA MARIBOR
TKAONA BEOGRAD

„ANOS“
MARIBOR
Koroška cesta 26
Tel. 28-09
Ročni brzopletilni stroji za vsako osebo. Stalni zaslužek doma

„GRİČ“
MARIBOR
pod Urbanom
Tel. 28-07
Izletniška gostilna in letovišče
Avtogaraža

„MARA“
MARIBOR
Koroška cesta 26
Tel. 28-09
Pletilnica in trgovina. — Nogavice in vse vrste pletenine

Najboljša reklama

je dobro blago in nizke cene, o tem se lahko pričate v modni trgovini

JOSIP ŠRAJ, MARIBOR

PALAČA BANOVIN. HRANILNICE

Ob priliki Mariborskega tedna obiščite tudi tordko

JUSTIN GUSTINČIČ

Ulica kneza Koclja 14 (Tattenbachova ulica) in podružnici vogal Ptujске in Tržaške ceste

Bencinska črpalka. Vsakovrstni rabljeni železni predmeti. Nova kolesa raznih znamk, šivalni stroji, motorji B. S. A.

STAVBENO PODJETJE

UBALD NASSIMBENI

MESTNI STAVBENIK

MARIBOR, VRTNA ULICA 12

TELEFON 20-74

se kranjska šolska komisija že vendar zgane. Odredila je, da naj pridejo Kumerdej in še dva učitelja za šest tednov na Dunaj, kjer bi se določilo vse potrebno za ustanovitev normalke, učitelja pa naj se vežbata poleg tega še v metodi na dunajski normalki. Kumerdeju so dovolili študijske podpore po 2 gold., učiteljema pa po 1 goldinar na dan in povrnitev potnih stroškov. V marcu so odrinili na Dunaj, kjer so ostali do konca julija. Tudi za povratek se je vsem dovolila potnina. Na Dunaju so imeli posvetovanja o kranjskem šolskem vprašanju v c. kr. dvorni pisarni. Kumerdeju so naročili, da naj posloveni »obči šolski red«, katerega naj razglasi kranjski deželni glavar.

(Dalje.)

LJUBLJANSKO LJUDSKO ŠOLSTVO V
TEREZIJANSKI IN JOŽEFINSKI DOBI

Rudolf Dostal

(Konec)

Med tem se je začel gibati tudi ljubljanski mestni magistrat. Normalko so hoteli najprej spraviti zraven Tranče, pod streho takojimenovali maršalske hiše, ki je bila last mestne občine, za letno najemnino 120 gold. Stavbna komisija je sestavila proračun za najnujnejše poprave v znesku 262 gold., kar naj bi plačala občina. Tej pa se je videl proračun prenizek ter je izračunala, da bi znašal proračun za temeljito popravo poslopja, zlasti slabih in poškodovanih kletnih prostorov, blizu 2000 gold. Zato so se oblasti pozneje glede uporabe te hiše za normalko premislile. C. kr. okrožni urad je naročil mestnemu magistratu, da naj popiše vse v mestu stanujoče dečke od 6. do 13. leta, kar se je do 12. oktobra 1775. tudi izvršilo. Taki popisi so bili pozneje ponovno zaukazani, vendar so se prav malomarno izvajali.

Ljubljanska normalka je začela s poukom 2. novembra 1775., in sicer takoj v vseh štirih razredih. Toda že začetek je bil slab; ni se moglo niti razumno razdeliti predmetov na poedine učitelje, niti učencev v razrede. Naravna posledica so bili slabi uspehi, poklicna vnema pri ravnatelju in učiteljih se je ohladila. Deželno glavarstvo ni k stvari nič storilo, temveč je bilo zboljšanju šolstva celo protivno; duhovščina s škofom na čelu se je po večini odkrito izjavljala proti novi šoli. Normalna metoda (Normal-Methode) si je le polagoma utirala pot. Zato je izšel 6. septembra 1776. odlok deželnega glavarja z zahtevo, da si morajo pridobiti nov način poučevanja vsi oni domači učitelji, ki poučujejo v zasebnih hišah, češ da ne bo smel v prihodnjem šolskem letu nihče poučevati brez spričevala o normalni metodi, pridobljenega na glavni šoli ali normalki. Nadaljni odlok deželnega glavarja istega datuma odreja glede prestopa iz normalke v gimnazijo nastopno:

1. da ne sme biti nihče sprejet v gimnazijo, kdor ni dovršil 10. leta starosti;

2. da mora pri sprejemu v latinske šole vsak predložiti spričevalo od ravnatelja ali nadzornika nemških šol glede znanja predmetov v normalki. To znanje morajo dokazati tudi vsi dečki, katere poučujejo zasebni učitelji. Taka spričevala se smejo izdati le na temelju posebnega izpita pri šolskem ravnatelju normalke. Kot izmera zahtev mora veljati:

a) prvi in drugi katekizem, cerkvena zgodovina in pouk o nramnosti, vsi štirje odstavki prvega dela čitanke za normalke po dobesedni vsebini;

b) gladko in pravilno branje ne le nemškega in latinskega tiskanega, temveč tudi vsakih navadnih rokopisov;

c) lepo, pravilno in gladko napisovanje narekov v obeh jezikih;

d) nemška slovnica, kakor se zahteva v normalki;

e) drugi odstavek drugega dela čitanke, ki je uvedena v nemške šole in govori o nramnosti;

f) latinska sklanjatev, stopnjevanje, spregatev in začetna besedna skladnja;

g) končno pet računskih vrst (Rechnungsspecies) z imenovanimi in neimenovanimi števili ter regelde-trijo.

Kakor vidimo, so bile v oni dobi zahteve za sprejemni izpit v gimnazijo precejšnje; posebno čudna je bila zahteva, da so se morali učenci učiti latinščine še pred vstopom v gimnazijo, četudi v skromnem obsegu.

šolska komisarja grof Torres in grof Edling

Ljubljanska normalka je imela že takoj v začetku mnogo nasprotnikov. Že čez pol leta je prihajalo na Dunaj toliko pritožb, da je cesarica Marija Terezija imenovala grofa Torresa, šolskega referenta v Gorici, za komisarja, ki naj preišče kranjske šolske razmere. Ko je čez pol leta dovršil svoj posel, je 17. in 20. decembra 1776. poročal o svojem pregledu ljubljanskega šolstva, predvsem na normalki, nastopno:

»V Ljubljani ni nobenega šolskega nadzornika, ki bi pregledoval šole. Normalka ima 120 učencev, med katerimi je le 20 Nemcev, zato je vsak uspeh nemogoč; vsi predmeti, tudi verouk, se poučujejo v jeziku, ki ga učenci ne razumejo. Zato se mora tudi v Ljubljani, kakor je to v Celovcu in Gorici, osnovati elementarni razred, v Ljubljani tem laže, ker so vsi učitelji zmožni obeh jezikov. Ravnatelju Kumerdeju manjka odločnosti, da bi starše in učence navadil šolskega reda. Njegovo šolo obiskuje zgolj ‚sodrga‘ (Gesindel) in ‚najs labše osebe‘ (die schlechtesten Subjecte). Tudi Kumerdej sam mu ni všeč, češ da je premalo živahen in smatra za ponižanje, ker poučuje na normalki. V Ljubljani okrog 580 otrok sploh ne hodi v šolo ali pa se učijo po stari metodi. Vse zasebne šole je treba zapreti, zasebne učitelje pa prisiliti, da si pridobijo novo metodo. Če uršulinke tega nočejo, naj se v Ljubljani ustanovi javna dekliška šola. Ravnatelju Kumerdeju zameri, da je tako prvo leto odprl vse štiri razrede normalke, tako da so v 4. razredu učenci, ki sploh niso obiskovali nižjih razredov. Učenci nimajo knjig, v šoli ni katalogov, v mestu je vse polno doma-

čih učiteljev, dijaki nimajo vsakdanje božje službe. Vendar daje šolski komisiji, ravnatelju, katehetu in vsem učiteljem spričevalo, da je šola boljša, kakor je pričakoval, in je šolstvo vendar napredovalo, kolikor je bilo mogoče; grajal pa je, da učenci 1. in 2. razreda slabo izgovarjajo. O možnostih učencev se je izjavil, da so „zelo hvalne“. — Tej sodbi in delni obsodbi je grof Torres dodal nasvete, kako bi se dalo šolske razmere zboljšati: 4. razred normalke naj se začasno ukine, ravnatelj ne sme izdajati spričeval, pouk naj traja najmanj 6 ur na dan, za nemščine nezmožne učence naj se ustanovi pripravljalni razred. K šolskemu zakladu se mora še nekaj časa prispevati 1000 gold. iz državne blagajne ali iz jezuitskega sklada, ki ima po 2000 gold. prebitka na leto. Deželni stanovni bi tudi lahko prispevali po 200 do 300 gold. na leto.«

Na to precej pikro poročilo se je moralo zagovarjati kranjsko deželno glavarstvo, odnosno predsednik šolske komisije *pl. Raigersfeld* in njen poročevalec, deželni svetnik grof Fr. S. *Gallenberg*. V svojem odgovoru 14. j. a. n. 1777. so navajali: Šolska komisija je zakonito sestavljena, nadzornika za šolo so sicer iskali in naznanili, da »je vsakemu prijatelju šole dovoljeno, priti nenapovedan v šolo, kadar se mu poljubi, ter prijaviti pristojni oblasti nedostatke, ki jih zapazi.« Mestni magistrat pa ni menoval nobene za to sposobne osebe, češ da »ni razen z delom preobloženega mestnega sodnika nobenega, najmanj pa meščanskega človeka, ki bi bil sposoben biti prijatelj šoli ne le po imenu, temveč tudi v dejanju. Za to je

potrebno dobro poznavanje sistema, ki ga naj nadzoruje. Kako pa naj se to zahteva od takih ljudi, ki si morajo služiti svoj kruh deloma z drugimi nujnimi in važnimi posli, deloma s trgovino in prometom ter večinoma z obrtom? Sodbo o tem prepuščamo razsodku.« Učenci nimajo knjig, ker so starši siromašni, za naprej pa bodo imeli po dva ali po trije učenci eno knjigo. Zaradi maše pa se ni moglo ničesar ukreniti, ker je veliko pomanjkanje duhovnikov. — Deželni glavar je dodal temu poročilu šolske komisije še opombo, da se šolstvo točno opira na cesarske naredb; kranjski narod pa je reven in njegov materini jezik ni nemški, temveč »starolaški ali kranjski jezik; dosedanje dobre uspehe pa je pripisovati najvišjim naredbam in nadarjeni mladini.«

Komisar grof Torres se pa ni dal kar tako ugnati. Na to poročilo je poslal že 27. j. a. n. 1777. obširen odgovor, v katerem se je najprej pritoževal zaradi izjave ljubljanskega škofa grofa *Herbersteina*, da »noče nič slišati o normalnošolskih zadevah«. Za šolo naj se pridobijo šolski prijatelji iz meščanstva, ki bodo šolski komisiji opora (*Bedeckung*) proti meščanstvu. Taki šolski prijatelji bi pojasnjevali meščanstvu bistvo in namen nove šole. »Ljubljana bi bila pomilovanja vredna, če bi res ne imela nobenega meščana, ki bi za blagor svoje domovine žrtvoval vsakih štirinajst dni vsaj malo časa, da bi obiskoval šolo, hodil k sejam šolske komisije in javil napake, ki bi jih našel.« V pripravljalni razred naj se sprejemajo le oni učenci, ki ne znajo popolnoma nič nemščine, za nemške učence bi bil tak razred odveč in bi povzročil novo babilonsko zmešnjavo jezikov. »Pri takem ljudstvu, kjer ni sposobnega meščana, da bi obiskoval šolo in o njej sodil, kjer je ves magistrat nesposoben za šolstvo, je treba le sile za uspeh, ki ga obrodi v ostalih bolj srečnih deželah poštenje in uverenje, da je to ljudstvu v korist. Človeka se mora prisiliti, da postane srečen. Vsi otroci od 7.—13. leta se morajo popisati in pošiljati v šolo. Zakotne šole morajo prenehati. Ljubljana ima več domačih učiteljev, kakor so jih kdaj imele Atene in Rim skupaj, o k r o g 400. Šolska komisija naj rajši prizna, da je toliko otrok brez pouka, kakor da trdi, da ni nobene zakotne šole, Kumerdej pa nasprotno priznava, da je takih šol vse polno.« — Torres nato spet navaja napake, ki jih je našel pri ljubljanski normalki, pri tem pa obdolžuje bolj šolsko komisijo kakor ravnatelja, češ da je dolžnost komisije, nadzorovati šolo, zahtevati kataloge, izpraševati učence in vršiti osebne poizvedbe. Noben učenec ne sme vstopiti v latinske šole, kdor ni obiskoval normalke. Učenci morajo hoditi vsak dan k maši in vsak mesec k spovedi. Duhovniki ne znajo poučevati otrok, se boje škofa in so sami v novi metodi nepoučeni. Opombe glede »ilirskega« jezika imenuje nerazumljive. — »Mar je stara ilirščina res materinščina? To mi je nerazumljivo. Tudi Američani so imeli nekdanj svoj narodni jezik, zdaj pa govore jezik svojih zmagovalcev. Ali bi bilo res nemogoče, da bi govorili tako zelo nadarjeni Kranjci jezik svoje dobrotnice (cesarice). Zelo velik dobiček normalke bi bil, če bi se uvedel etnotni jezik. Rimska država je imela le latinski jezik. Želim doživeti to slavno dobo.« Ta izjava grofa Torresa dokazuje, da je bil prvi namen »nove« šole — germanizacija!

**STROJNO
PODJETJE**

R. WILLMANN

**LJUBLJANA
SLOMŠKOVA
ULICA ŠT. 3**

Beneški jarmeniki, cirkularke, nihalne žage najnovejše konstrukcije, brusilni stroji. Železni deli k pogonu mlinskih kamnov, zatvornice. / Transmisijski deli, kakor: osovine, ležišča, spojke, jermenice vseh vrst in velikosti. Rebraste cevi iz kovanega železa z ugodnim grelnim učinkom. / Elektrotovorna in jamska dvigala, vitli in dvigalne ter transportne naprave. Projektiranje in oprema žag in mlinov ter drugih industrijskih naprav. Vsakovrstna popravila strojev. Ponudbe brezplačno, a na željo strokovnjaški obisk.

TELEFON 20-55

Zavaruje vse!

**Življenje
požar
vlom
steklo
jamstvo
nezgode
transport
točo**

SLAVIJA

JUGOSLOVANSKA ZAVAROVALNA BANKA

Glavno ravnanjstvo
V LJUBLJANI

Telefon: 21-76, 22-76, 23-76

Poročilo deželnega glavarstva, odnosno šolske komisije, kakor tudi Torresove izjave so bile predložene nižjeavstrijski šolski komisiji v presojo. Njen poročevalec, opat Felbiger je podal o ljubljanskem šolskem vprašanju 10. marca 1777. nastopno mnenje: Torresove izjave kažejo, da »ni opaziti kljub vsem naredbam niti najmanjšega napredka, šolski komisiji in njenemu poročevalcu manjka razboritosti in vneme, ravnatelju normalke Kumerdeju pa živahnosti in marljivosti, kar ni čudno, ker je toliko ovir. Učiteljem primanjkuje spretnosti, šolskemu zakladu denarja, šoli prostora, poleg tega pa se kaže odpor duhovščine ter so predsodki na vseh koncih in krajih. Mestni magistrat v Ljubljani naj predlaga »šolskega prijatelja«, katerega naj nato imenuje deželno glavarstvo. Ljubljanski škof naj se nikar ne protiviti novi šoli. Potrdi se ustanovitev pripravljalnega razreda ter izdajanje knjig v obeh deželnih jezikih. Za deklice ni treba posebne dekliške šole, če so uršulinke voljne poučevati po novi metodi. Vsak učitelj normalke naj poučuje po 5 ur na dan. Učenci naj hodijo vsak dan k maši. Duhovniki se morajo priučiti nove metode, kar je zlasti potrebno kranjski duhovščini, ker »se kaže tam sovražnost duhovščine zoper novo šolo na posebno očividni način.« Vsi učitelji se morajo vezbati na normalki, izprašati po šolski komisiji ter nameščati po deželnem glavarstvu. Starši, ki nimajo za svoje otroke izprašanih zasebnih učiteljev, naj se kaznujejo. Ravnatelj normalke Kumerdej naj se strogo ravna po naredbah, sicer naj se ga odpusti in na njegovo mesto imenuje z Dunaja nov ravnatelj. Za nadzornika v Ljubljani se določi Taufferer s 100 gld. plače. Za poročevalca pri šolski komisiji se predlaga kot najspособnejši grof J. Edling, brizinški graščinski upravitelj v Škofji Loki, ki je že pokazal svojo vnemo za povzdigo nove šole, a naj se še poprej na Dunaju natančno pouči o šolstvu.»

Toda vsa stvar še ni bila končana, temveč je prišla v šolski oddelek dvorne pisarne, kjer je bil poročevalec dvorni svetnik Greiner. V svojem poročilu 25. aprila 1777. obžaluje, da je ljubljansko šolstvo v tako neugodnem stanju, kljub temu, da je bil še pred tremi leti poslan v Ljubljano zelo zmogljivi ravnatelj Kumerdej ter je bila ustanovljena šolska komisija in dovoljena podpora iz državne blagajne. Kljub vsem naredbam in predpisom se je potratilo mnogo časa. Vzrok temu so stari predsodki in očitna mrznja, ki jo gojijo tako ljudstvo kakor tudi deželna vlada proti novi

učni metodi. Največ sta pa kriva knezoškof in duhovščina, ki to mrznjo podpirata, zato ni čudno, da se nič ne stori. Torresovi in Felbigerjevi nasveti so res dobri, toda v prvi vrsti mora deželni glavar resno izvrševati vse najvišje naredbe, namestiti se mora za šolstvo vnet poročevalec in zagotoviti neobhodno potrebno sodelovanje duhovščine. Deželnemu glavarju naj se izreče ukor z dostavkom, da bo moral dajati odgovor, če ne bo napredovala nova šola tudi v Ljubljani, kakor že uspeva drugod. Cesarica naj izrazi knezoškofu »nenavadno začudenje«, v katero jo je spravil zaradi očitne nenaklonjenosti do šole. Cesarica Marija Terezija je pripisala poročilu: »... ich beaugnehmige in allder canzley einrathen.« Knezoškof in deželni glavar sta dobila vsak svoj ukor, s tem pa je bilo tudi rešeno vprašanje novega poročevalca pri šolski komisiji. Za to mesto je vložil grof Edling v začetku leta 1777. prošnjo, deželni glavar se je sicer upiral, a zaman. Njegovo imenovanje se je izvršilo, in ga je deželni glavar v svojem poročilu 13. febr. 1778. pohvalil za njegovo veliko vnemo v prid šolstvu. Edling je naročil ljubljanskemu tiskarnarju Eggerju, da naj izda potrebne šolske knjige, vsak teden je zbiral pri sebi učitelje in šolsko komisijo, da so se posvetovali glede pouka, vzgoje in vseh šolskih stvari.

Dvorna pisarna je 7. maja 1778. ponovno potrdila Edlinga za poročevalca, dovolila učitelja risanja na normalki, kar je bilo v korist onim učencem, ki so se hoteli posvetiti obrtu; odklonila pa je predlagano obdavčenje cerkev in bratovščin po 20 do 30 kr. v šolski zaklad. Ljubljanska normalka naj izvežba učitelje večjih mest in trgov, ti pa spet ostale učitelje v svoji okolici. Tiskarnar Egger je dobil za 20 let predpravico, da sme obstajati v Ljubljani samo njegova tiskarna. Šolskemu poročevalcu grofu Edlingu pa se je poverilo nadzorstvo vseh kranjskih šol. Odličnega sodelavca je našel Edling v Blažu Kumerdeju. V Ljubljani je izdal že poprej l. 1775. nemški »Občinski šolski red« (Allgemeine Schulordnung), nato pa leta 1778. »Forderungen an Schulmeister und Lehrer der Trivialschulen: germanico simul et Carniolico idioma te.« Vladnega tajnika pl. Kappusa pa je Edling vzpodbudil, da je leta 1777. poslovenil Felbigerjev »Kern des Methodenbuches« z naslovom »Sern ali Vonusetek teh Methodneh Buqui.« Kumerdej je leta 1778. poslovenil knjižico »Vadenje za

brati v' usse sorte pissanji za šolarje teh dežel'skih šol v' cessarskih krajlevih deželah«. Nato je še Edling leta 1779. poslovenil in izdal pri Eggerju v Ljubljani mali katekizem, namenjen trivijalkam z naslovom »Isvlezhik tega velikega katekizma...«

Šolsko nadzorstvo, vzdrževanje šol in plače

Nekaj mesecev po otvoritvi normalke, 13. avgusta 1777., je ljubljanski magistrat dobil ukaz, da naj imenuje iz svoje srede ali meščanstva primerno osebo kot nadzornika za normalko. Magistrat naj ga predlaga, deželni glavar pa naj ga uvede in mu vroči dekret. To se je izvršilo 19. avgusta istega leta ter je bil imenovan za ta posel mestni knjigovodja Mihael *Promberger*. To je bil prvi mestni šolski nadzornik ljubljanski. Vendar pa se je zelo malo brigal za izvrševanje svoje dolžnosti, zakaj še deset let pozneje je pisal c. kr. okrožni urad mestnemu magistratu: »... ta služba je zdaj popolnoma prenehala, kar je najbrž eden izmed vzrokov, da se šolstvo ne more uspešno razvijati.« Zaradi te graje je bil imenovan na to mesto dr. Jožef *Gollmayer*, a tudi ta se ni mnogo brigal za šolo ter se je vedel, kakor ljubljanski magistrat sploh, hladno in odklonilno napram šolski reformi. Dve leti pozneje mu je c. kr. okrožni urad v Ljubljani zagrozil z denarno globo, ker ni bil navzoč pri javnih izpitihi.

Z vladnim odlokom 13. februarja 1778. se je ukazalo mestnemu magistratu, da mora, kakor vsi sodni okraji, ustanoviti trivijalno šolo, in sicer v Trnovem. Istega leta 6. julija je okrožni urad ukazal, da morajo deželne oblasti in občine plačati vzdrževalne stroške za vse učitelje, ki so bili poklicani v Ljubljano v normalno glavno šolo zaradi svoje izobrazbe. Ta oblast je ukazala z odlokom istega datuma, da ne sme biti v nobeni župniji, kjer ni že posebnega učitelja, nihče nameščen kot cerkovnik, kdor ni usposobljen za učiteljski poklic in nima takega dekreta.

Četudi so se avtonomne mestne oblasti preklicano malo brigale za šolstvo in celo zavirale uspešen razvoj šolske reforme, se je kazalo v meščanskih krogih tu in tam živo zanimanje za »novo« šolo. Tako n. pr. je 16. junija 1779. neki Jakob *Niederborn* poslal deželnemu glavarstvu v Ljubljani predlog glede ustanovitve javne dražbene lope v prid normalki. Do takrat

namreč so prodajale kramarice in stare ženice razne stare predmete, odslej pa naj bi ta ustanova prevzela prodajo takih stvari, dražba neprodanega blaga pa naj bi se izvršila dvakrat na leto. Polovica dobička bi se iztekala v normalnošolski zaklad. Čudni predlog se seveda ni izvedel, pač pa kaže zanimanje vsaj nekaterih meščanov za šolo.

Za vzdrževanje šolstva je bil ustanovljen poseben normalnošolski zaklad (Normalschulfond). Prvi dohodek, 100 gld., je bil izplačan iz državne blagajne, toda le kot začasni prispevek. Treba je bilo ponovnih prošenj, da je Marija Terezija leta 1778. spet dovolila 1000 gld. »auff andere 2 jahre«. Ljubljanske šolske finance so bile v neprestanih zadregah. Tako je moral celo ravnatelj Kumerdej leta 1779. prositi za zaostalo četrletno plačo. Leta 1780. je bila šolska blagajna spet dolžna učiteljstvu na normalki 800 gld. Cesarica je izjemoma odredila, da naj se izplača dolžni zaostanek iz državne blagajne. Že spomladi 1781. toži šolska komisija znova, da je normalnošolski zaklad v bednem stanju, zato so ljubljanski učitelji neredno plačani, učitelj *Herrlein* že poldrugo leto ni dobil plače. Ta se je leta 1782. zopet pritoževal in prosil plače za dve in pol leta nazaj, a tudi zdaj zaman. Leta 1784. so učitelji normalke ponovno prosili, da morajo kljub obljubi iz leta 1775. še vedno čakati na boljšo plačo, »dasi se na vso moč trudijo izpolnjevati svoje dolžnosti, pretežke zato, ker morajo učiti vse predmete nemško in slovensko, in to v tesnih sobah, v živahni ulici poleg kotlarja; učitelj mora na vse grlo vpiti, da ga mladina razume. Najbolj pa smo pomilovanja vredni zato, ker sta dva izmed učiteljev blagoslovljena vsak s četvorico otrok.« Na Dunaju so to prošnjo ugodno rešili, učiteljem normalke so zvišali plačo za 50 gld. in določili 300 gld. kot najmanjšo plačo na leto.

V dobi cesarja Jožefa II.

V načelih sta si bila glede šolstva mati cesarica Marija Terezija in sin cesar Jožef II. v popolnem soglasju. Tudi ta je pospeševal kakor mati ljudskošolski pouk in razširjanje nove metode, zahteval pa je brezpogojno nadzorstvo šol po državnih nadzornikih ter je popolnoma izključil vpliv cerkve na šolo. Opat *Felbiger* si je nakopal s svojim samovoljnim nastopom velik odpor že za časa Marije Terezije. Ko pa je pozneje hotel pritegniti nase tudi ustanavljanje in nad-

Kreditni zavod za trgovino in industrijo **Ljubljana, Prešernova ulica 50 (v lastnem poslopu)**

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrsniŕ vrednostniŕ papirjev, deviz in valut, borzna naročila predujmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso menic ter nakazila v tu- in inozemstvo, safe-depozits itd.

Telefon: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84

Brzozjavni naslov: Kredit Ljubljana

zorovanje vojnih šol, je prišlo do popolnega razcepa z Jožefom II. in je moral Felbiger odstopiti. Njegov naslednik je bil duhovnik Gall kot »generalni ravnatelj ljudskega šolstva«. Leta 1788. pa je bil imenovan za škofa v Lincu ter je postal njegov naslednik, naš rojak, dunajski stolni kanonik, Jožef Špendov, ki je dolga leta vplival na naše šolstvo, zlasti v metodičnem pogledu. Nekaj časa je bil katehet na dunajski normalki ter je dobil spričevalo, da je »prvi pokazal zgled in vzor poučevanja, ki je edini primeren otroški dobi«. Leta 1788. je postal vrhovni šolski nadzornik in kot tak svetovalec vladi v vseh šolskih stvareh vse avstrijske države.

Vlada je strogo varovala značaj šole kot državne ustanove. Še strožje kot poprej se je izrekla za šestletno splošno šolsko dolžnost. Jožef II. je določil učiteljem 100 do 150 gld. plače na leto, toda morali so obiskovati pripravniški tečaj in opravljati tudi cerkovniško službo. Prvotno je bil cesar proti vsaki šolnini, da ne bi nastala prevelika mržnja proti šoli, pozneje pa so bili oproščeni le revni učenci, otroci staršev, ki »sebe in družino trdopreživljajo«. Šolski sezname tiste dobe navajajo večinoma nastopne poklice: Schneider, Tischler, Fakinn, Fischer, Maurer, Weinschenk, Schiffmann (čolnar), Buchbinder, Perückemacher, Gürtler, Schneider, Schuster, Possamentierer, Zinggießer, Satler, Sailer, Schlosser, Eisen- und Stachelarbeiter, Schmied, Brodbäcker, Kirschner, Färber, Weber, Huttner und Kappelmacher, Rothgerber, Scapuliermacher itd.

Jožef II. je poveril šolsko nadzorstvo v poedinih okrožnih glavarstvih okrožnim šolskim komisarjem, katere pa je okrožni glavar navadno uporabljal za razne druge posle ter jim je pustil le malo časa za poklicna šolska opravila. Za Ljubljano je bil imenovan kot prvi okrožni nadzornik kresijski tajnik Anton Linhart, prvi slovenski dramatik in Vodnikov sodobnik. Gubernij mu je 17. jan. 1789. izstavil spričevalo, da se je »v tej službi izredno odlikoval«. Plača okrožnega šolskega komisarja za tisti čas nikakor ni bila majhna ter je znašala 600 gld. na leto in še 150 gld. za uradna potovanja. Poleg okrožnih so bili še krajni šolski nadzorniki ali vizitatorji iz vrst duhovskega in posvetnega izobraženstva. Ti pa niso imeli nobenega pojma o metodiki; bili so sicer poklicani v posebne tečaje za »šolske vizitatorje« pri normalkah in glavnih šolah, toda priprava za to službo je trajala leta 1783. v Celju tri do štiri dni ter so nato napravili v tečaj poklicani duhovniki izpit iz »verouka in dolžnosti šolskega nadzorovanja«.

Jezikovno šolsko vprašanje

Često se je ukazovalo, da se mora nemščina gojiti s posebno vnemo, celo verouk se je skrčil nemščini na ljubo. Že v času Marije Terezije je bilo načelo, da bodi v ljudski šoli učni jezik materinščina, le potrebno zlo. Za slovensko ljudsko šolo z nemškim in učnim jezikom se je smatralo kot edino potrebno, da mora znati učitelj poleg nemščine tudi slovensko, vendar je bila nemščina važnejša kot slovenščina. Leta 1788. je tožil notranjeavstrijski gubernij, kako težko je dobiti sposobnih učiteljev za kraje, kjer je potrebno

Naročite »SLOVENC«

Oglašujte v »Slovincu«!

Zakaj? Ker je največji in najbolj razširjen sloven. dnevnik ter imajo zato oglasi v njem najzanesljivejši uspeh

Naš najcenejši popoldnevnik

»SLOVENSKI DOM«

(na mesec stane le 12 din) je dober informativni dnevnik, ki ga priporočamo vsakomur, zlasti vsem fisim, ki ne zmorejo naročnine za »Slovenca«

Časopise naročate lahko pri vseh naših podružnicah v Ljubljani, Mariboru, Celju, Ptuj, Kranju, Novem mestu in na Jesenicah in pa pri glavni upravi v Ljubljani, JUGOSLOVANSKA TISKARNA

Zakaj? Ker je najboljši slovenski dnevnik in ker ste zavarovani za 10.000.— din za primer smrtne nezgode ★

popolno znanje (genaueste Kenntnis) obeh jezikov, kar velja na Kranjskem. Nižeavstrijski šolski nadzornik Gall je pisal leta 1785. glede navodila za nadzornike nemških šol o »deželnem« jeziku v ljubljanskem okrožju: Pri nameščanju za to okrožje naj se zahteva praviloma (zur Regel), da znajo nadzorniki ta jezik. Nadzornik naj pazi na to, da učitelj uči jezik, t. j. nemščino poleg navodila »metodne bukve« in po knjigah, katere bi morale biti dvojezične, na eni strani nemške, na drugi pa slovenske. Ko se otroci nauče brati slovensko, naj jim učitelj razjasni pomen nemških besed ter naj jih uči brati in govoriti nemško. Ko so se že malo privadili nemški govoriti, jim nato učitelj pojasni podobnosti in razlike med obema jezikoma ter jih nauči kakega »občekoristnega« pravila. Po eno uro na dan naj takoj v začetku razlaga učencem imena splošnih stvari, s katerimi pride otrok v dotiko. Vendar pa se ne sme zahtevati »preveč modroslovnega tolmačenja«. To bi bilo preveč za učitelja in učence, ker bi bilo to »preveč teoretično in nedoumno«. Šoli tudi ni treba vzgajati jezikoslovcev; za učitelja bi bilo to preveč iz povsem tehtnega razloga, ker »ima le 130 gld. plače na leto!«

Pri imenovanju šolskih nadzornikov se je rešilo jezikovno vprašanje le glede ljubljanskega okrožja. Drugod se ni gledalo na znanje slovenščine. Mesta okrožnih šolskih nadzornikov so bila razpisana leta 1786., toda izbrani in pripuščeni k izpitu so bili le oni, ki so znali poleg nemščine tudi slovensko. Za Ljubljano je bil imenovan že omenjeni Anton Linhart. Zanimivo je, da se je zahtevalo v oni dobi znanje slovenščine tudi za ostala naša mesta. Tako je bil

imenovan za Postojno Tomaž Kolar, za Celje Blaž Kumerdej, za Maribor J. M. Košir, začasno za Novo mesto pa Ivan bar. Grimšič. Celo za celovško okrožje je gubernij zahteval leta 1787. ob nameščenju okrožnega šolskega komisarja, da mora poznati krajevne razmere, ker pa »prevladuje slovenščina povlačini v celovškem okrožju, sledi iz tega samo obsebi, dajomora popolnoma znati vsak šolski komisar tega okrožja.« Na to mesto je bil imenovan 18. dec. 1787. Anton Škamperl. C. kr. dvorna komisija na Dunaju je utemeljevala njegovo imenovanje z dostavkom, da »ima za to mesto potrebno sposobnost in znanje slovenskega jezika«.

Težave šolskega obiska in popisa

Velike težave so imele oblasti glede šolskega obiska. C. kr. okrožni urad je z odlokom 6. dec. 1781. ukazal, da morajo zanikerni, toda premožni starši, ki svojih otrok ne pošiljajo redno v šolo, plačati dvojno šolnino, revni starši pa naj opravljajo brezplačno javno delo, zlasti pri zidanju šolskih poslopij. Dopolnilni odlok 18. jan. 1786. je odredil, da to ne tiče tistih staršev, ki se preživljajo iz ubožnega zaklada. V normalkah in trivijalnih šolah se je začel poletni tečaj po prvi nedelji po Veliki noči, zimski tečaj pa 3. novembra.

C. kr. okrožni urad je 31. maja 1782. odredil:

1. Vsaka zemljiška oblast mora popisati za šolo sposobne in obvezne otroke, vsaka v svojem sodnem okraju.

2. Vsi učitelji, organisti, cerkovniki in kantorji, ki se nahajajo v mestih, trgih in večjih krajih, se morajo javiti pri okrožnem uradu s svojimi spričevali o izpitih. Tisti pa, ki takih spričeval nimajo, naj se javijo pri šolskem ravnatelju Kumerdeju, da si jih pridobijo.

3. Župniki in oblasti ne smejo v krajih, kjer so nemške šole ali bi mogle obstajati, nobenega neizpranega cerkvenega služabnika na novo sprejeti.

Cesar Jožef II. je bil načelni nasprotnik vsake avtonomne uprave, tako posvetne kakor cerkvene, ter je nastopal tudi proti mestnim upravam. Toda ljubljanska mestna oblast, ki je bila glede šolske reforme skrajno nedostopna, je takemu državnemu varuštvu na vso moč kljubovala. Magistrat se je upiral glede denarnih dajatev za šolo ter je malomarno izvrševal ukaze, kako naj priganja starše, da bi redno pošiljali svoje otroke v šolo, kako naj popisuje šoloobvezne otroke, kaznuje zanikerne starše in mojstre itd. Zato je bila šolska statistika silno pomanjkljiva. Nikdar je magistrat ni izvedel točno in zanesljivo. Na poziv okrožnega urada, da naj predlože statistične tabele o stanju ljubljanskih ljudskih šol, je magistrat odgovoril, da imajo te šole svoje voditelje, ki mu niso podrejeni. Šele leta 1784., ko je okrožni urad ponovno zahteval od magistrata izvedbo statističnih podatkov, češ da je le njemu znano število za šolo sposobnih otrok in da lahko dobi ostale podatke iz šole, se je magistrat uklonil, vendar se je vršil šolski popis še v naslednjih letih le počasi in neredno. Okrožni urad je zahteval glede razmerja prebivalstva in zelo slabega šolskega obiska na normalki ponovni popis šoloobveznih otrok, ki naj bi se izvršil od hiše do hiše. Magistratni kancelist Gerson je oskrbel popis, pri tem pa

je slišal od mnogih, šolski reformi sovražnih staršev, marsikako tožbo o razmerah na normalki. Magistrat je vzel take »glasove iz občinstva« z velikim zadovoljstvom na znanje ter je v svojem poročilu in popisu šoloobveznih otrok na okrožni urad 17. nov. 1786. pripomnil: »... da se mnogo meščanov brani pošiljati svoje otroke v šolo, ker pridobijo tam več na zlobnosti kakor na znanju in je prostor premajhen«.

Takega napada na novo šolsko organizacijo vlada ni mogla molče prenesti. Okrožni urad je pozval mestni magistrat, da naj zahteva od staršev določno izjavo, »ali zadevajo njihove pritožbe metodo in notranjo šolsko uredbo v splošnem ali pa slučajne zunanje nedostatke?« Magistrat se je najprej obrnil na Gersona, ta se je spet skliceval na izjave, ki jih je bil slišal od staršev, kratko in malo, zgodilo se je, kakor je v podobnih primerih navada, obdolžitev je obstajala, toda nihče je ni hotel priznati, odnosno zagovarjati napram oblastim. V teh razmerah je moral nastopiti od magistrata nameščen šolski nadzornik dr. Gollmayer, ki je izražene obdolžitve uradno potrdil in tako dokazal, da se je stanje normalke v devetletni dobi njegovega šolskega nadzorstva bolj poslabšalo kakor izboljšalo. Iz njegovih očitkov, ki jih navaja, razberemo malo naklonjenosti in vneme za novo šolsko uredbo, pač pa očitno sovražnost in neprikrito škodoželjnost: »... Splošne so pritožbe, da si otroci, ki obiskujejo novo šolo, pridobijo več hudob-

Lekarna »Pri angelu«

Dr. G. PICCOLI

LJUBLJANA
Tyrševa cesta 6
Nasproti nebotičniku
Telefon šte. 28-35

Najmoderneje urejena lekarna. Velika zaloga tuzemskih in inozemskih specialitet. / Oddajajo se zdravila na recepte za vse bolniške blagajne. / Izdeluje malinovec najboljše kakovosti (na malo in na veliko). Vedno v zalogi: najfinejše sveže norveško ribje olje.

Naročila točno po povzetju

nosti kakor znanja in pozabijo celo to, kar so se doma naučili. Zaradi tega je nujno, da se vzdržuje zasebne učitelje, ki lahko nadomeščajo normalko. O tej resnici morajo biti prepričani tudi učitelji na normalki, ki po izkazu popisa niti lastnih otrok ne zaupajo tej šoli. Plače učiteljev so pičlo odmerjene (klugausgemessen). Imajo ženo in otroke, draginja življenjskih potrebščin pa jih sili, da se ukvarjajo z zasebnim poukom. Tako pa se dogaja, da prihaja učitelj v šolo že z »vročo glavo« in smatra šolo kot postransko stvar ter zato ne more razviti pridnosti. Poleg tega so predmeti, ki se obravnavajo, tako raznovrstni, da je treba največje pozornosti, zrelega razuma in skrajnega truda, ki ni obtežen z zunanjimi brigami. Končno je še splošna revščina prebivalstva, ki je vzrok, da starši pošiljajo le z največjo silo svoje otroke v šolo, da, mnogi se rajši izpostavljajo vsem neprilikam, kakor da bi pošiljali v šolo svoje otroke, ki jih lahko doma uporabljajo namesto poslov. Kaj pa naj bo s sirotami? Ljudje so jih vzeli v rejo, da bi jim služili; če pa bi jih morali pošiljati v šolo, jih rajši spodé.«

Kaj je nato ukrenil okrožni urad, se iz aktov ne da posneti. Odpornost občinskega zastopa proti novi šoli se je uveljavljala pač v precejšnji meri. Že prihodnje leto, 1787., se je okrožni urad ponovno pritoževal, da magistrat nikoli resno ne nastopa proti staršem, ki ne pošiljajo redno svojih otrok v šolo. Pač je priznal, da stari šolski prostori ne zadostujejo za vse učence, toda za deklice, ki imajo veliko uršulinsko šolo, ni nobenega izgovora. V istem letu je okrožni urad skušal raztegniti šolsko obveznost še nadalje. Odredil je, da ne sme noben mojster, ki je v zadrugi, dati obrtnega učnega spričevala vajencu, ki nima šolskega spričevala iz normalke. S tem se mora izkazati pri šolskem nadzorniku in pri njem dobiti dovoljenje za obrtno učno spričevalo. Ta naredba je naletela pri združnih načelnikih na tako hud odpor, da je oblast še v istem letu odredbo omilila ter določila, da smejo postati pomočniki tudi oni zunanji obrtni vajenci, ki morejo dokazati, da v dobi njihove šolske obveznosti v domačem kraju ni obstajala šola, in to brez šolskega spričevala. Poleg tega pa je okrožni urad zahteval od učne dobe priključiti spričevalu tudi katehetovo potrdilo o obiskovanju verouka. Zaradi tega je nastal nov vihar v zadrugah. Lekarnarji, mesarji, kotlarji in lasuljarji niso hoteli uradnega ukaza niti prevzeti, temveč so kljub oblastni odredbi oprostili obrtne vajence brez katehetovega spričevala. Mojstri, ki so bili protokolarično zaslišani, so se pritoževali zaradi velikega nereda pri verouku: »... Vajenci ne stojijo v stolnici v vrsti, temveč po vseh kotih in okoli kropivnika, neopaženo se zmuzajo in uganjajo vse mogoče norčije, tako da je lastni sin pritožnika nedavno prišel brez kite od verouka domov.« Šolska izobrazba obrtnih vajencev je dala vladi še dolgo časa mnogo opravka. Vmes je moral poseči tudi magistrat, ki je izdal 4. dec. 1789. odlok, eden izmed redkih slovenskih v oni dobi: »Sapoud je, de usak, katere se enega antuercha ozhe uzhiti, more prizhuaine od Normalscholer imete, tega panabo pred dobiu koker dezello scholo sa konzhaus spraschuaine sturu.« (Dr. Gollmayer). V istem letu se je preložil termin predložitve šolskega spričevala v dobo

LJUBLJANA

Tyrševa cesta 2

(Hotel Slon)

TELEFON ŠTEV. 31-49

BRILJANTE

in vse drage kamne, zlahtni

nakit v platini, zlatu in srebru

Najugodnejši nakup in prodaja!

Velika zaloga **ur** vseh vrst, **jedilni pribor** v pravem in alpaka srebru, kromu, alpaka itd., razne **namizne servise, tase** za serviranje, **kovinske umetnine** in druga primerna darila za krst, poroko, birmo, god, rojstni dan itd.

vstopa v obrtno učno dobo. Oni vajenci pa, ki niso imeli nobene šolske izobrazbe, so morali ob nedeljah in praznikih hoditi k pouku na normalko po dve uri, da bi dobili šolsko spričevalo vsaj pred koncem obrtne učne dobe. To je bil začetek ljubljanskih obrtnih nadaljevalnih šol.

C. kr. okrožni urad v Ljubljani je leta 1787. začel poizvedovati glede ustanov za »muneracatechetica«, t. j. za darila otrokom, ki so se najbolj pridno učili krščanskega nauka, toda je bilo le malo uspeha. Za učiteljski stan je bila razveseljiva okrožnica notranjeavstrijskega gubernija 9. marca 1789., da naj se pri podelitvi štikendij na normalkah upošteva predvsem sinove vnetih in spretnih učiteljev, da se »tem koristnim uradnikom, kadarkoli je to mogoče, pomaga z olajšanjem in vzpodbudo.«

Število učencev na ljubljanskih ljudskih šolah je bilo v razmerju s številom prebivalstva še vedno izredno majhno. To je napotilo okrožni urad, da je ponovno naročil ljubljanskemu magistratu natančen popis šoloobveznih otrok kakor tudi točno nadzorstvo šolskega obiska. Mestni šolski nadzornik dr. Gollmayer je moral nadzorovati šole, zapisovati one učence, ki so neredno obiskovali šolo, ter predlagati magistratu kazen. Globa je znašala dvojno šolnino, t. j. dvajset krajcarjev. Potrdilo o naloženih globah je izvršil okrožni urad. Zanimiva so poročila iz one dobe, kako so otroci obiskovali šolo.

Učitelj Knez na trivijalki v Trnovem navaja kot vzroke izostanka: »... zitternde Hand; ist im Dorfe (t. j. v Trnovem) nicht zu finden; man braucht sie (t. j. deklico) zu hause, zum Wiegen, zur Arbeit; lernst von anderen Kindern; ist zu jung; ist zu alt; hat drei Madeln (t. j. oče); ist za arm«. Šentpetrski učitelj Zupan pa je poročal: »... weidet die Kühe; hütet die Kinder; er geht von Finksten her schon in die Schull; braucht ihn zu haus; hat sieben (t. j. otrok); losen nicht gehn in Schull; wollen nich geben; Mutter is krank; mus schpinnen; keine Schuh haben; geht zu Kloster Frau; ist nichts; wegen Kleider; ist auf der Fabrik; andere ist in Schull... itd.«

V takratnem ljudskem šolstvu sta bila posebno zanimarjena pouk in vzgoja deklic. Saj niti vlada sama ni polagala na to nobene pažnje. Najboljše je bilo še tam, kjer so bile samostanske šole, sicer pa je obiskovalo le malo deklic šolo. Iz statističnega pregleda šolo-

SUHE BARVE, OLJNATE BARVE, LAKE, EMAJL-LAKE, FIRNEŽE
ter vse pleskarske in slikarske potrebščine
kupite najugodnejše pri domači tovarni

EDIĆ-ZANKL

družba z o. z.
LJUBLJANA

TOVARNE OLJA, FIRNEŽA, LAKOV IN BARV

obveznih in šolo obiskujočih deklic v Ljubljani povzemamo, kolik je bil odpor mnogih staršev proti šoli. Leta 1788. je obiskovalo uršulinsko šolo iz šentjakobske župnije od 177 popisanih deklic le 51, v Karlovškem predmestju od 32 — 4, v šenklavški župniji od 176 — 48, v šentpetrski župniji od 143 — 26, v Kapucinskem predmestju od 38 — 4, v šiški od 70 — 23 in v Gradišču od 78 — 20 deklic. Iz šolskega poročila v letu 1788./89. uršulinskega samostana, ki ga je podala v lični pisavi »M. Anna Antonia de Corde Mariae, Oberin Soc. St. Ursulae«, povzemamo, kako nereden je bil šolski obisk: poedine deklice so izostale v enem četrtletju po 15, 26, 29, 35, da, celo 43 krat. Vzroki izostankov se v poročilu navajajo: »... braucht die Mutter zu Hauß; hat Instructor aus der 7. Schull; ist bereits im 15. Jahr und kann schon alles was Nöthig; lernt zu Hauß und hat Instructor; ist noch zu klein; lehrt zu Hauß von den Vattern; ist ein armer Mann, so keine Kleidung schaffen kann; kann lesen und schreiben auch die Christliche Lehr; ist schon zu groß, die Eltern brauchen zum Arbeithen; Vögelfang; hat keine Schuh; muß die Kühe hütten; verkauft Brodt auf dem Platz« itd. Javne dekliške ljudske šole takrat sploh ni bilo v Ljubljani, nad tri četrtine šoloobveznega ženskega naraščaja ni hodilo v šolo.

Stare tožbe glede pomanjkljivih šolskih prostorov normalke so utihnile šele leta 1788., ko so preuredili nekdanji frančiškanski samostan za šolske namene v licejsko poslopje (na današnjem Vodnikovem trgu). Cesar Jožef II. si je 3. marca 1788. ogledal bivši frančiškanski samostan; le nekaj ur po njegovem odhodu se je udrl strop v neki sobi, v kateri se je bil poprej mudil. — Okrožni urad je skušal urediti redni šolski obisk na normalki z razdelitvijo na šolske okoliše. Zato je določil 2. julija 1788., da naj spada okoliš od Poljan do šentpetrske vojašnice s hišami za Gradom v bližini mesta k normalki, okoliš trivijalke v Trnovem pa naj zavzema v bližini ležeče vasi, oddaljene do pol ure. Prezidava bivšega frančiškanskega samostana pa do začetka novega šolskega leta še ni bil končana, zato so morali otroci iz teh mestnih okrajev še nadalje obiskovati trivijalko pri sv. Petru.

Stanje ljubljanskega ljudskega šolstva in učiteljstva v tej dobi nam kaže nastopni uradni pregled:

Normalka je imela ravnatelja, tri učitelje in kateheta. Štela je 272 dečkov, med temi 33 vojaških otrok. Trivijalka je imela učitelja, kateheta in 71 dečkov. Učitelj je bil Johann Anton Pascher, ki se je podpi-

soval »kais. königl. Schullehrer«, pa tudi »k. k. Triviallehrer und Meßner allda«; katehet pa je bil Martin Urbančič. Učiteljevi dohodki so bili cerkovniška plača 50 gld. na leto, razen tega bi morala znašati šolnina po 5 do 6 gld. na mesec, plačevali pa so le redki učenci po 10 krajcarjev na mesec. Šolski obisk je bil pozimi dober, poleti pa zaradi dela na polju, v opekarnah in tovarnah zelo slab. Zdravstveno stanje je bilo po današnjih higienskih pojmih strašno, nič manj nego 12, torej šestina učencev je pomrla v teku enega leta, odnosno ni mogla zaradi trajnega hiranja obiskovati šole. Omenjeni učitelj Pascher je bil prav za prav šolski pomočnik na normalki in so ga poslali, ker ni imela trivijalka v Trnovem nobenega sistemiziranega učitelja, tja le za pomoč. Toda v tej službi ni ostal dolgo časa. Že v naslednjem letu se je trnovski župnik pritožil mestnemu magistratu glede njegovega vedenja. Tudi mestni okrajni načelnik (Viertelmeister) je potrdil, da »zanemarja cerkvena opravila, se ne briga za vzgojo, pri javnih sprevodih ne spremlja otrok, temveč jih pusti letati okrog brez reda; tudi s sosedi se prepira in dela zdražbe.« Ko je imel še po gostilnah neprijetne nastope in se je vinjen klatil okoli, ga je okrožni urad končno odpoklical in prestavil nazaj na prejšnje mesto za šolskega pomočnika na normalki z 80 gld. letne plače. Zanimivo je, da se kljub temu izjavlja o njem uradno poročilo, da je »spreten in priden«. V Trnovo pa je prišel neplačan pomočnik Urban Jese-novec, ki je postal na normalki nadšteviljen ter se na novem mestu ni podpisoval kot učitelj, temveč kot cerkovnik.

Kakšne so bile v oni dobi v splošnem učiteljske plače? Če se stvar natanko presodi, ni imel učitelj, razen na normalki, nobene stalne plače. Kakor že omenjeno, bi mu morali prinašati otroci po 10 krajcarjev šolnine na mesec. Tako pa so nanosili leta 1788. šentpetrskemu učitelju Zupanu od 1. februarja do konca aprila le 2 goldinarja. V šolo je hodilo 69 dečkov in 16 deklic, skupno 85 otrok, a od vseh teh jih 78 nikakor ni moglo plačati šolnine. Le od sedmih je učitelj dobival pol leta redno dolžno šolnino, torej vsega skupaj 7 gld. Okrožni urad je zahteval od učitelja natančen račun, koliko ima dohodkov. Ta je navedel, da znašajo 143 gld. Bili so: od njive, pol orala velike, ki jo je dajal v najem in dobil zanj 8 gld. na leto; desetina je znašala 16 gld.; od obresti šolskega fonda je dobil 120 gld., za orglanje in šolo 7 gld., torej vsega skupaj 143 gld. Še slabše se je godilo trnovskemu učitelju, ki je imel le 78 gld. plače. Pozneje so mu primaknili za cerkovniške posle še 50 gld., otroci bi morali plačevati po 10 krajcarjev na mesec, a na to ni mogel računati, ker je bilo baš v Trnovem največ revnih staršev. Pa tudi cerkovniška plača je bila le na papirju. Sicer pa, kakor je poročal trnovski učitelj Knez, bi moral za to najeti hlapca, ker bi itak ne mogel v obeh stolpih hkrati zvoniti. Kakor kaže, je šlo to magistratu v glavo, ker je primaknil k njegovi plači še 72 gld. Cerkovnik je bil v tisti dobi zelo važna oseba zaradi ozkega stika z duhovščino in zaradi svojega posla v cerkvi. Spoštovanje do duhovnikov je odsevalo tudi na cerkovnika.

In še 5. junija 1788. je okrožni urad v Ljubljani izdal okrožnico, s katero se poudarja velika sovražnost proti »novi šoli« in obenem predpisujejo prav biro-

kratična sredstva za odpravo ovir: obljublajo se namreč nagrade, odnosno zagrozijo kazni. »Notranje-avstrijski gubernij je jasno opazil, da vlada na Kranjskem proti tako koristnemu šolskemu sistemu še mnogo predsodkov ter da zaradi upornosti in mlačnosti, ki izvirata iz tega, le malo učencev obiskuje šolo v razmerju s številom šoloobveznih otrok. Zato se izrečno poudarja, da naj tukajšnji gubernij pohvalno omenja one duhovske in posvetne oblasti, ki se odlikujejo glede pospeševanja šolstva, ravno tako pa naj natančno in izčrpno naznani tiste, ki posredno ovirajo napredek in razširjanje šolstva.«

* * *

DRAGOCEN OKRAS MESTNE HIŠE

Leta 1718. zgrajena mestna hiša ljubljanska je zaradi svojega z arkadami in sgrafiti okrašenega dvorišča najzlahtnejši dragulj baročne Ljubljane. Njen višek je brez dvoma prekrasni vodnjak v Ljubljani udomačenega italijanskega kiparja Francesca Robbe, ki je kot zet domačega kiparja Misleja postal tudi ljubljanski meščan. Okrog tega čudovitega vodnjaka so grupirana najlepša poslopja stare Ljubljane s škofijo, stolnico, rotovžem in drugimi bogatimi meščanskimi domovi.

Pred magistratom je torej najlepše delo najslavnejšega kiparja, kar jih je delovalo v našem mestu. Na rotovžu je pa v prvem nadstropju ohranjen njegov doprnski kip cesarja Karla VI., ki je leta 1728. obiskal Ljubljano. Ljubljanci so za njegov sprejem postavili mogočen slavalok po načrtih mojstra Robbe. Ta slavalok je bil okrašen s kiparskimi deli in tudi s slikami, a osrednja figura slavaloka je bil doprnski kip Karla VI., ki ga občudujemo pred veliko magistratno zbornico. Nad podobo cesarja je na slavaloku plaval veliki leseni dvoglavi orel s cesarjevim monogramom »C VI.« na prsih. Tega orla so pozneje Ljubljanci obesili na pročelje mestne hiše, od koder se je ob prevratu umaknil kot umetnina in zgodovinski spomenik pod arkade rotovškega dvorišča. Tako so nam ljubljanski mestni očetje ohranili s tega slavaloka dva kipa v mestni hiši, a dva druga kipa so postavili na pročelje cerkve sv. Florijana. Oba svetnika spominjata na ime cesarja in predstavljata Karla Velikega in Karla Boromejskega. Orel in ta dva svetnika seveda nista lastnoročno delo Robbovo, pač so pa ti dekorativni kipi izdelani v njegovi delavnici.

Vodnjak pred rotovžem in doprnski kip Karla VI. na magistratu sta v Ljubljani edina dva kipa mojstra Robbe, ki ne spadata v cerkveno umetnost, saj sploh nismo poznali drugih Robbovih del posvetne vsebine in so torej njegova posvetna dela le izjeme. In ljubljansko županstvo je bilo tako srečno, da je k tema dvema izjemama moglo dodati še tretje delo in z njim olepšati krasotno dvorišče mestne hiše.

S stopnišča bokalškega gradu se je namreč pravkar preselil pod arkade magistrata čudovit drugi Robbov vodnjak.

Izpod pečin in skal curlja studenček v plitko, plemenito oblikovano kotanjo. Pod drevesom sedi na skali nežni Narcis in si ogleduje svoj lepi obraz v zrcalu tolmana. Kakor vemo iz mitologije, se je nežni Narcis pri občudovanju svoje podobe zaljubil v samega sebe.

Lepotec se ne more nagledati svojega idealno lepega obličja in še danes zamaknjeno strmi v zrcalo vodne gladine.

Deška figura Narcisa je v polovični naravni velikosti izklesana iz zlahtnega belega marmorja, ki je iz okolice Beljaka ali iz Žreč. Skale in drevo ter kotanja so iz rdečkastega marmorja z Lesnega brda, sedaj dodani podstavek je pa iz lepega temnosivega podpeškega marmorja. Umetnina stoji nasproti glavnemu vhodu magistrata onkraj dvorišča pod arkadami v okviru starih vrat, ki so nekdanj in bodo najbrž spet skozi poslopje vodile na grad. Zeleni izanski kamen portala, ki so ga v prejšnjih časih splošno uporabljali v Ljubljani, se prav učinkovito prilega rdečkastemu kamnu z Lesnega brda. Na sklepniku zazidanega portala je grb mesta Ljubljane.

Po ustnem izročilu, ki je prehajalo od roda do roda in od lastnika do lastnika Bokale, je ta vodnjak delo Francesca Robbe. Četudi mnogi o tem dvomijo, je vseeno nedvoumno dejstvo, da se nam je v tem vodnjaku ohranila izredno lepa priča ljubljanske profane umetnosti iz dobe baroka.

A. G.

Kadar potrebujete

tiskovine, knjige, brošure, prospekte, etikete, diplome, razglednice, plakate, letake, posebnice, koledarje, tiskovine za urade, trgovino in obrt ter ostale tiskovine, bodisi v eno- ali večbarvnem tisku, tedaj se izvolite obrniti na

**TISKARNA
BAKROTISK
KAMNOTISK
OFFSET-TISK
KNJIGOTISK
KLIŠARNA
ČASOPISJE
DNEVNIKI
ILUSTRACIJE**

JUGOSLOVANSKO TISKARNO

**LJUBLJANA
KOPITARJEVA
ULICA ŠTEV. 6**